

САСТАНАК ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ, БОКУ И САНЦАК У СТИЈЕНИ ПИПЕРСКОЈ ОДРЖАН ЈЕ 8. ЈУЛА 1941. ГОДИНЕ

У књизи 1, том III „Зборника докумената о народноослободилачком рату југословенских народа, борбе у Црној Гори 1941“, која је изашла у издању Војноисторијског института 1950. године у Београду, објављена су и два документа од којих сваки на свој начин говори о датуму одржавања састанка Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак, на којему је донесена одлука о отпочињању оружане борбе против фашистичког окупатора.

Један од ових докумената је извјештај Мјесног комитета КПЈ за срез цетињски од јула 1941. године, упућен Окружном комитету КПЈ за округ цетињски, о припремама и извођењу партизанских акција.¹ У њему се поред осталог (страна 26) каже: „У четвртак 10 јула послџје подне на састанку Бироа МК-а у присуству инструктора МК-а (сигурно ПК--а) друга Б. С., друг Н. В. делегиран од ПК-а пренио је директиву за отпочињање герилских акција.“

Други документат: Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак од 8. децембра 1941. године, упућено Централном комитету КПЈ, објављен је у овој књизи као документат број 117, у којем се, поред осталог (страна 272), каже: „10 јула друг Вељко је пренио директиву ЦК-а а 13 јула су већ отпочеле акције.“²

Другови Никола Перовић и Марко Перовић, у чланку „Развитак устанка у Општини кочанској Среза никшићког, 1941 и 1942 године“ пишу: „Деветог јула 1941 год. на састанку партиске организације Општине кочанске који је одржан у једној појати у селу Блаца, пренесена је одлука ЦК КПЈ о припремама оружаног устанка у Југославији. Директиву су пренијели другови Крсто Попивоца (Рајко) и Милинко Ђуровић. Након анализе међународне и унутрашње ситуације, друг Рајко је објаснио директиву наше Партије о оружаном устанку.“

Наша партиска организација бројила је тада свега 12 чланова. Због краткоће времена за обавјештавање састанку нијесу присуствовали сви чланови Партије, али су они сјутрадан на

¹ Зборник В. И. И., том III, књ. 1, број документа 7.

² Исто, 117.

партиском састанку били упознати са овом директивом. Послије излагања другова Рајка и Милинка и након дискусије донесени су закључци. Први је задатак био да се одмах почне са агитацијом у масама о потреби оружане борбе у Црној Гори против окупатора, а самим тим и у нашој Општини. Друго, да се до 12. јула организују герилски одреди на терену Општине кочанске и о томе извијесте другови Рајко и Милинко“.³

Батрић Јовановић у својој књизи „Црна Гора у НОР и социјалистичкој револуцији“ у вези са овим пише: „На дан 10 јула прије подне састао се у Стијени Пиперској (на мјесту Равни Лаз) Покрајински комитет КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак. Сједници су присуствовали: Милован Ђилас, Делегат ЦК КПЈ, Божо Љумовић, политички секретар ПК, Блажо Јовановић, организациони секретар ПК, и чланови ПК: Радоје Дакић, Саво Брковић, Будо Томовић, Видо Ускоковић, Крсто Попивоца и Периша Вујошевић. На сједници ПК, која је трајала око 3 часа, једногласно је прихваћена одлука ЦК КПЈ. Покрајински комитет је у смислу те одлуке ријешило:

Прво, да се од постојећих ударних група одмах формирају герилски одреди који ће што је могуће прије отпочети са акцијама против непријатеља;

Друго, да се униште карабињерске и финансиске постаје по селима и варошима, нападају непријатељске транспортне колоне и руше комуникације, да се растуре све жандармериске станице;

Треће, да се све акције припремају тајно и изводе изненадно.“⁴ И даље, на страни 77: „На Цетињу је 10 јула одржан састанак Мјесног комитета КПЈ — Цетиње, коме су присуствовали: Бајо Секулић, инструктор Покрајинског комитета (ускоро постао секретар ОК КПЈ Цетиње), Нико Роловић, секретар МК, и чланови (ваљда чланови) МК: Војо Ражнатовић, Андро Ломпар, Даница Мариновић, Јанко Попичић, Лука Иванишевић и Јово Капичић. Овом састанку присуствовао је и Нико Вучковић, „делегирани од ПК-а“. Вучковић је прије тога као и Никола Њижић био у сједишту Покрајинског комитета, гдје му је саопштена директива Централног комитета, па је и Мјесни комитет ПКЈ Цетиње био упознат са овом директивом прије других мјесних комитета у Црној Гори, сем МК-а КПЈ Бар. Зато су у Цетињском срезу као и Барском, акције почеле дан раније него у крајевима гдје се налазио Покрајински комитет. Вучковић је упознао чланове Комитета са директивом ЦК и одлукама ПК“ (подвукао С. Б.).⁵

³ Историјски записи, књига 7, св. 4—6 1951, Цетиње. Из материјала који се налази у Војноисторијском институту ЈНА, архива Народноослободилачког рата, бр. — рег. 12—15/5 К. 2001, види се да су другови Крсто Попивоца и Миленко Ђуровић стигли у Благац 9. јула 1941. год. „у први мрак“.

⁴ Батрић Јовановић, Црна Гора у НОР и социјалистичкој револуцији, Београд 1960, стр. 74.

⁵ Исто, 77.

Нема сумње да прва два документа, која сам овдје навео, сваки на свој начин говоре о датуму одржавања састанка Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак, на којему је делегат ЦК КПЈ пренио позив Централног комитета на оружану борбу против фашистичког окупатора.

Утврђивање тачног датума одржавања овог састанка отежава и чињеница да се на њему није водио никакав записник, нити ма каква друга забиљешка, па се, према томе, није могао ни очувати никакав докуменат, који би непосредно говорио о његовом раду и датуму одржавања. Директиве, односно закључке са састанка на нижа партиска руководства, преносили су усменим путем чланови Бироа ПК и још понеки друг који је зато био изричито задужен.

Све до 1959. године утврђивању тачног датума овог састанка није се поклањала довољна пажња, иако је било појединих другова који су сумњали да је овај састанак одржан 10. јула 1941. године. Докуменат број 7,⁶ који сам овдје навео, јасно говори да је овај састанак ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак свакако морао бити одржан прије 10. јула, иако се у документу број 117⁷ изрично каже да је делегат ЦК-а КПЈ пренио одлуку о отпочињању оружаних акција 10. јула, тј. да је овај састанак одржан 10. јула 1941. године. Докуменат број 7 датира непосредно из јулских дана 1941. године и настао је, тако рећи, одмах послје одржаног састанка МК КПЈ — Цетиње, док је докуменат број 117 настао пет мјесеци касније, тј. децембра 1941. године, и суштински писан на основу сјећања.

Ово што је већ цитирано из чланка Николе Перовића и Марка Перовића говори у прилог документа број 7 и посредно даље од тога, а наиме да се већ друг Крсто Попивоца, за којег је неоспорно да је присуствовао састанку ПК о којему је овдје ријеч, 9. јула „у први мрак“ налази „на састанку партиске организације Општине кочанске“ на којему преноси директиву „о припремама оружаног устанка у Југославији“ и поставља задатке „да се до 12. јула организују герилски одреди на терену Општине кочанске и о томе извијесте другови Рајко и Милинко“, што недвосмислено говори да је састанак ПК на којему је пренесена директива ЦК-а КПЈ о отпочињању оружане борбе у Југославији већ био прије 9. јула одржан, јер се Крсто Попивоца, као делегат ПК-а, што је он у ствари и био за округ никшићки, јула 1941. налази на терену округа никшићког и држи састанке „партиске организације Општине кочанске“, на њему преноси директиву ЦК-а КПЈ о припреми оружаног устанка, поставља задатке у духу одлука које су донесене на састанку ПК о којему се овдје говори и тражи да му се о томе поднесе извјештај, што би свакако говорило да је он већ стигао на извршење постављеног му

⁶ Зборник III, 1, извјештај МК КПЈ за срез цетињски од јула 1941. године.

⁷ Исто, писмо ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак од 9. децембра 1941. године.

задатка од стране ПК-а на поменутом састанку и да се већ налазио на терену округа никшићког гдје тражи да му се поднесе извјештај о томе како теку припреме за отпочињање оружане борбе.

А сада да се осврнемо на оно што је цитирано из књиге Батрића Јовановића у вези са датумом одржавања поменутог састанка. Б. Јовановић је документан број 7 занемарио, иако он потиче из јулских дана и са састанка једног партијског форума, а прихватио као вјеродостојан датум из документа 117 иако је он настао пет мјесеци касније од догађаја који је споран. Исто тако, он није водио рачуна ни о овоме што смо већ цитирали из чланка другова Николе Перовића и Марка Перовића. Да би оправдао овакав свој став и доказао да је било могућно да се састанак Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак и састанак МК КПЈ — Цетиње одрже истога дана, тј. 10. јула 1941. године, он тврди да су Нико Вучковић и Никола Никић били у сједишту Покрајинског комитета прије састанка ПК КПЈ и да су тада били упознати са директивом ЦК КПЈ којом се позивају народи Југославије на оружану борбу против окупатора, односно да су тада пошли на извршење задатака у срезове цетињски и барски. За овакву своју тврдњу Батрић Јовановић не даје никакве податке. Напротив, у ономе што сам већ цитирао из његове књиге, он сам себи побдија: „Вучковић је упознао чланове Комитета са директивом ЦК-а и одлукама ПК-а.“⁸

А шта да кажемо за друга Крста Попивода? Није ли и он, можда, прије састанка ПК био упознат са директивом ЦК-а КПЈ и одлукама ПК-а, кад се већ 9. јула налази на терену општине кочанске и преноси директиву ЦК-а КПЈ и одлуке ПК-а? То до сада још нико не тврди, јер је неоспорно да је друг Крсто Попивода и лично присуствовао поменутом састанку ПК-а, а то значи да је тај састанак морао бити одржан не послѣје 9. јула већ прије 9. јула 1941. године.

Не говори ли све ово довољно јасно да је и Покрајински комитет у вези са директивом ЦК-а КПЈ већ био донио одговарајуће одлуке које су биле саопштене Вучковићу а свакако и Никићу, а које су они пренијели на састанцима мјесних комитета, као што конкретно за Вучковића каже и сам Батрић Јовановић.

Треба истаћи да нико из Бироа ПК-а у оно вријеме није био овлашћен да преноси нити је пак преносио директиву ЦК-а КПЈ нижим партијским форумима све док она није била усвојена од стране ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак, и донесене одговарајуће одлуке ПК које и нијесу могле бити преношене прије него су донесене.

Поред документа број 7 и онога што је већ цитирано из чланка Николе Перовића и Марка Перовића, из којих се свака-

⁸ Батрић Јовановић, н. д. 77.

ко мора закључити да је састанак ПК одржан прије 10, односно прије 9. јула, навешћу још нека сјећања и документа која потврђују да је овај састанак одржан прије 10. јула, односно 8. јула 1941. године.

Нико Вучковић (у документу број 7 друг Н. В. делегиран од ПК-а) у својим сјећањима (стр. 5) под 9. јули између осталог каже: „Тога јутра поново сријетам Сава и још ми напомену, да је ту и Никола Никић, секретар МК КПЈ — Бар,⁹ па је потребно да га нађем и заједно са њим одем код Блажа.¹⁰ Нијесам много лутао и чекао и наиђем на друга Никића и одмах пођемо. Пјешачимо до Вељег Брда и пут прелазимо за непун сат. Код куће нема Блажа, али ме његова мајка препознаје и каже ми да ћемо га наћи у долини ниже куће под неким стоговима сијена. Силазимо доље и наилазимо на Блажа, који се тек диже. Послије срдачних поздрава одмах прелазимо на конкретно. То конкретно састојало се у сљедећем, како то Блажо изложи:

„Прво, позвао сам вас да вам саопштим да је Партија донијела одлуку да се отпочне са герилским акцијама против окупатора. . .

Друго, ради лакшег руковођења у новим условима као и ради брже и боље помоћи, ПК-а је донио и одлуку о формирању окружних комитета.“

Пошто Периша¹¹ не може одмах да оде на дужност, то је стављено мени у задатак да у име ПК пренесем директиву како о герилским акцијама тако и о формирању комитета.“¹²

Не говори ли ово јасно да Нико Вучковић није био у сједишту ПК-а прије одржавања сједнице како то тврди Б. Јовановић, не наводећи за то доказе, већ послје одржане сједнице ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак? Па чак и да су Нико Вучковић и Никола Никић били у сједишту ПК-а КПЈ прије састанка ПК-а, дакле 9. јула 1941, како то каже Б. Јовановић, онда је савим сигурно да је делегат ЦК-а КПЈ већ био стигао код ПК-а КПЈ 8. јула. А то је било практично могуће. Цитираћемо један пасус из дневника Владимира Дедијера:

„Пети јули. Београд — Јутрос је Ђидо¹³ отпутовао заједно са својим братом Бећом. Ја сам им попунио легитимације на име браће Вујовића.¹⁴ Из овога се види да је делегат ЦК КПЈ могао стићи у сједиште ПК КПЈ и раније.

Како су у вријеме доласка делегата ЦК КПЈ чланови ПК већ били на окупу, зар не звучи мало чудно зашто се морало чекати пуна два дана да би се одржала сједница Покрајинског

⁹ Саво К. Брковић и Никола Никић су се били већ срели у Подго-

¹⁰ Блажо Јовановић.

¹¹ Периша Вујошевић.

¹² Архив ЦК СК Црне Горе, VIII, 2—23, нека сјећања на догађаје из времена од 6. IV до 25. VII 1941. године.

¹³ Милован Ђилас.

¹⁴ Владимир Дедијер, дневник, Београд 1951, стр. 21.

комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак у тако судбоносним данима?!

С обзиром на то да је друг Блажо Јовановић изјутра 9. јула 1941. године саопштио Нику Вучковићу и Николи Никићу одлуке ПК КПЈ, како би они са њима упознали МК КПЈ — Цетиње и Бар, а Крсто Попивоца се исти дан (9. јула) налази на терену Општине кочанске, сам по себи се намеће закључак да је састанак морао бити одржан прије 9. јула, односно 8. јула 1941. године.

Изводи из сјећања Ника Вучковића употпуњују извјештај Мјесног комитета за срез цетињски из којег се види да је састанак Бироа МК КПЈ — Цетиње одржан 10. јула послерије подне, а састанак ПК КПЈ свакако је морао бити одржан раније, и то према сјећању Ника Вучковића прије 9. јула изјутра, а највероватније 8. јула 1941. године, што коначно потврђује и оно што смо цитирали из чланка Николе Перовића и Марка Перовића.

Сматрам да је Покрајински комитет у свом извјештају од 8. децембра 1941. могао погријешити у погледу означавања датума састанка ПК-а и да му то не би била једина грешка у извјештајима ЦК-у КПЈ у вези са појединим догађајима и њиховим тачним именованем. Примјера ради навешћу писмо ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак од 13. фебруара 1942. године упућено Централном комитету КПЈ, у коме између осталог стоји и ово: „Нашим писмом од 22 јануара т. г. јавили смо вам да ћемо одржати конференцију родољуба из Црне Горе и Боке. Ова **конференција** одржата је 8. ов. м. у Ман. Острогу“.¹⁵ У Прогласу који је 8. фебруара из Манастира Острога упућен народу Црне Горе и Боке пише следеће: „На **Скупштини** црногорских и бокешких родољуба одржаној 8 фебруара ове године у Манастиру Острогу дошло је до изражаја борбено јединство свих којима је народна слобода највећа и најдража ствар... У циљу организовања и увршења народне власти на ослобођеној територији на Скупштини црногорских и бокешких родољуба од 8 фебруара ове године изабран је Народно-ослободилачки одбор за Црну Гору и Боку.“¹⁶

Исто тако, и у циркуларном писму Народноослободилачког одбора за Црну Гору и Боку среским, општинским и сеоским народноослободилачким одборима у Црној Гори на почетку се каже: „У вези нашега акта од 11 ов. мј. број 1, а с позивом на одлуке Скупштине народних родољуба и Пленума народноослободилачких одбора за Црну Гору и Боку донесене 8 фебруара т. г. дајемо вам сљедећа упутства за даљи рад у нашој тешкој и праведној Народно-ослободилачкој борби...“¹⁷

Као што се види из писма ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак од 13. фебруара 1942, које је дијелом цитирано, говори се да је у Манастиру Острогу одржана конференција 8. фебруара

¹⁵ Зборник, III, 2, 70.

¹⁶ Зборник, III, 2, 65.

¹⁷ Зборник, III, 2, 79.

1942. године, а у Прогласу који су са овог састанка учесници на њему упутили народу Црне Горе и Боке она се назива Скупштином, а орган који је на Скупштини изабран назива се Народно-ослободилачки одбор за Црну Гору и Боку. Исто тако, у циркуларном писму НОО за Црну Гору и Боку, које је већ дијелом цитирано, овај састанак се назива, опет, Скупштином. Ни у оно вријеме конференција и скупштина по својој садржини нијесу биле исто, а ипак се десило да се овај састанак у Манастиру Острогу, у документу ПК назива конференцијом, а по другим, већ цитираним документима Скупштином, иако је ондшњи секретар Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак био један од тројице чланова Извршног народноослободилачког одбора за Црну Гору и Боку.

Навешћу и један примјер гдје се најбоље може видјети како се гријешило у датирању догађаја. Већ цитирани докуменат број 117, који је упућен Централном комитету КПЈ, датиран је са 8. децембром 1941. године. У одговору на ово писмо које је упутио ЦК КПЈ Покрајинском комитету КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак од 22. XII 1941. године каже се и ово: „Примили смо ваше писмо од 7. децембра. . .“¹⁸

Ако је ЦК КПЈ за само 14 дана од времена када је упућено писмо могао да погријешти један дан, јер је мјесто датума 8. узео 7. децембар, зашто не би било могућно да је ПК КПЈ у извјештају који је писао пет мјесеци послѣје одржаног састанка у Стијени Пиперској могао погријешити два дана у означавању датума тога састанка? Зашто апсолутизирати поједине датуме и документа, када се — као што је наведено — види да се могло погријешити, и када постоје још и други подаци који доводе у сумњу тачност односног документа; конкретно онај дио из документа 117 који се односи на датум јулске сједнице ПК КПЈ у Стијени Пиперској, а који смо дијелом цитирали?

На основу свих истакнутих чињеница сматрам да постоји довољно доказа да се може закључити да је састанак Покрајинског комитета у Стијени Пиперској одржан 8, а не 10. јула 1941. године, без обзира на то што се тај датум налази у извјештају ПК КПЈ од 8. XII 1941. године.

Саво Брковић

¹⁸ Зборник, III, 1, 168.